

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра адміністративного і інформаційного права

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
адміністративного і інформаційного права

“ 23 ” 06 2020 р.

Арістова І. В. (Арістова І. В.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

ОК 30. Практика Європейського суду з прав людини

Спеціальність
Освітня програма
Освітній ступінь
Факультет:

081 Право
ПРАВО
бакалавр
Юридичний

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни «Практика Європейського суду з прав людини» для студентів за спеціальністю 081 Право

Розробник: Ткаченко В. В. викладач кафедри адміністративного та інформаційного права

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри адміністративного та інформаційного права.

Протокол від 22.06. 2020 р. № 22

Завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права

Арістова (І. В. Арістова)

Погоджено:

Гарант освітньо-професійної програми _____ (М. П. Курило)

Декан юридичного факультету _____ (С. І. Запара)

Методист відділу якості освіти, ліцензування та акредитації

Ткаченко В. В. Ткаченко В. В.

Зареєстровано в електронній базі: дата: 02.07 2020 р.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3/3/3	Галузь знань: 08 «Право» 081 Право	За вибором	
Модулів – 2	Освітній ступінь: <i>бакалавр</i>	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 2		2020-2021й	2020-2021й
		Курс	
		1	1,2
		Семестр	
Загальна кількість годин – 90/90/90		2-й	1/3
		Лекції	
		30 год.	6/6
		Практичні, семінарські	
		30 год.	6/6
		Самостійна робота	
		30 год.	78/78
		Вид контролю:	
		Залік, комп'ютерне тестування	

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 67% / 33%
для заочної форми навчання – 13% / 87%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: є ознайомлення студентів з прецедентною практикою Європейського суду з прав людини – новою за своєю правовою природою і змістом правовою матерією.

Завдання:

- отримання студентами знань та навичок про методи застосування положень Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- засвоєння «болочих» точок невідповідності національного законодавства та правозастосовної практики європейським стандартам, що вже знайшло своє відображення в низці рішень Європейського суду з прав людини проти України.
- отримання студентами комплексного уявлення про правову природу рішень Європейського суду з прав людини, порядок їх виконання, юридичну силу висновків, які вони містять, формує аналітичні здібності, а також гуманістичну складову його праворозуміння та правосвідомості, розширює його уявлення про європейські стандарти у сфері прав людини тощо.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- предметну область та розуміти професійну діяльність;
- як реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його

сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- європейську систему захисту прав людини;
- роль Конвенції про захист прав людини та основних свобод в законодавстві та правозастосовній практиці України;
- роль правових позицій Європейського суду у законодавстві та правозастосовній практиці України;
- правові позиції Європейського суду з прав людини щодо конкретних статей Конвенції про захист прав людини і основних свобод;

вміти:

- роз'яснювати міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.;
- застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основних свобод та Протоколи до неї при відправленні правосуддя в Україні;
- застосовувати правові позиції Європейського суду з прав людини при розгляді конкретних справ судами України.

3. Програма навчальної дисципліни Затверджена Вченою Радою СНАУ протокол № 7 від 26.12.2018 р.

Модуль 1. Загальні положення організації діяльності Європейського суду з прав людини.

Змістовий модуль 1. Загальні положення організації діяльності Європейського суду з прав людини.

Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ

Історія створення контрольних органів Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Організація і робота Європейського суду з прав людини.

Загальні положення провадження в Європейському суді з прав людини. Провадження у Великій палаті.

Постанови Європейського суду з прав людини.

Консультативні висновки Європейського суду з прав людини.

Тема 2. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання.

Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. Види висновків, які містяться у рішеннях Європейського суду з прав людини. Їх юридична сила.

Виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Загальна характеристика Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Заходи загального характеру. Заходи індивідуального характеру.

Порядок виплати відшкодування.

Тема 3. Місце Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовій системі України та принципи її тлумачення

Історія Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Протоколи до Конвенції.

Нормативно-правові підстави застосування Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в Україні.

Юридична сила положень Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.

Принципи тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Модуль 2. Практика застосування окремих положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Змістовий модуль 2. Практика застосування окремих положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Тема 4. Практика застосування положень ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Заборона катувань»

Сфера застосування ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Абсолютна заборона жорсткого поводження. Види поводження.

Розслідування фактів жорстокого поводження.

Види покарань.

Тема 5. Практика застосування положень ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність»

Сфера застосування ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5.

Арешт і затримання.

Особливості затримання неповнолітніх, психічно хворих, бродяг та осіб у справах, пов'язаних з імміграцією.

Право на відшкодування шкоди, завданої незаконним арештом або затриманням.

Тема 6. Практика застосування положень ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на справедливий судовий розгляд»

Поняття прав і обов'язків цивільного характеру.

Кримінальне обвинувачення. Злочин і адміністративне правопорушення. Оскарження рішень щодо адміністративних правопорушень.

Право на незалежний і безсторонній суд, встановлений законом.

Презумпція невинуватості.

Процесуальні гарантії учасників провадження.

Вмотивованість рішень національного суду. Порядок і фактична можливість оскарження судового рішення.

Тема 7. Практика застосування положень ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя»

Суть «поваги» до приватного та сімейного життя.

Критерії віднесення справи до такої, що гарантується ч.1 ст. 8. Сутність поняття «особисте (приватне) життя».

Відносини, що становлять особисте життя. Втручання в

особисте життя. Доступ до персональних даних.

«Сімейне життя» та його інтерпретація Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод.

Відносини між близькими родичами. Інші відносини, що визнаються сімейними. Суть права укладати шлюб.

Втручання в приватне і сімейне життя.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Усього	денна форма					усього	Заочна форма				
		у тому числі						у тому числі				
	л	сем	лаб	інд	с.р.	л	п	лаб	інд	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Загальні положення організації діяльності Європейського Суду з прав людини.												
Змістовий модуль 1. Загальні положення організації діяльності Європейського Суду з прав людини.												
Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ	12	4	4			4	15	2	2			11
Тема 2. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання.	12	4	4			4	15	2	2			11
Тема 3. Місце Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовій системі України та принципи її тлумачення.	12	4	4			4	11					11
Разом за змістовим модулем 1	36	12	12			12	41	4	4			33
Модуль 2. Практика застосування окремих положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.												
Змістовий модуль 2. Практика застосування окремих положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.												
Тема 4. Практика застосування положень ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Заборона катувань»	12	4	4			4	11					11
Тема 5. Практика застосування положень ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність»	13	4	4			5	16	2	2			12
Тема 6. Практика застосування положень ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на справедливий судовий розгляд»	13	4	4			5	11					11
Тема 7. Практика застосування положень ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя»	16	6	6			4	11					11
Разом за змістовим модулем 2	54	18	18			18	49	2	2			45
Усього годин	54	18	18			18	49	2	2			45
	90	30	30			30	90	6	6			78

5. Темі та план лекційних занять для д.ф.н.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ План 1. Історія створення контрольних органів Європейської Суду з прав людини і основоположних свобод. 2. Організація і робота Європейського суду з прав людини. 3. Загальні положення провадження в Європейському суді з прав людини. Провадження у Великій палаті.	4
2	Тема 2. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання. План 1. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. Види висновків, які містяться у рішеннях Європейського суду з прав людини. Їх юридична сила. 2. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. 3. Загальна характеристика Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».	4
3	Тема 3. Місце Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовій системі України та принципи її тлумачення План 1. Історія Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Протоколи до Конвенції. 2. Нормативно-правові підстави застосування Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в Україні. 3. Юридична сила положень Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.	4
5	Тема 5. Практика застосування положень ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність» План 1. Сфера застосування ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. 2. Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5. 3. Арешт і затримання.	4
6	Тема 6. Практика застосування положень ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на справедливий судовий розгляд» План 1. Поняття прав і обов'язків цивільного характеру. 2. Кримінальне обвинувачення. Злочин і адміністративне правопорушення. Оскарження рішень щодо адміністративних правопорушень. 3. Право на незалежний і безсторонній суд, встановлений законом. 4. Презумпція невинуватості.	4
7	Тема 7. Практика застосування положень ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя» План 1. Суть «поваги» до приватного та сімейного життя. 2. Критерії віднесення справи до такої, що гарантується ч.1 ст. 8. Сутність поняття «особисте (приватне) життя».	6

	3. Відносини, що становлять особисте життя. Втручання в особисте життя. Доступ до персональних даних. 4. «Сімейне життя» та його інтерпретація Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод.	
	Разом	30

Теми та план лекційних занять для з.ф.н.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ План 4. Історія створення контрольних органів Європейської Суду з прав людини і основоположних свобод. 5. Організація і робота Європейського суду з прав людини. 6. Загальні положення провадження в Європейському суді з прав людини. Провадження у Великій палаті.	2
2	Тема 2. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання. План 4. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. Види висновків, які містяться у рішеннях Європейського суду з прав людини. Їх юридична сила. 5. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. 6. Загальна характеристика Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».	2
5	Тема 5. Практика застосування положень ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність» План 4. Сфера застосування ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. 5. Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5. 6. Арешт і затримання.	2
	Разом	6

7. Теми практичних занять для д.ф.н.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Ознайомлення з організаційною структурою Європейського суду з прав людини та процедурою розгляду справ.	4
2	Тема 2. Дослідження правової природи рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання.	4
3	Тема 3. Ознайомлення з місцем Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовій системі України та принципами її тлумачення	4
4	Тема 4. Практичне застосування положень ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Заборона катувань».	4
5	Тема 5. Практичне застосування ст. 5 положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність»	4
6	Тема 6. Практичне застосування ст. 6 положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на справедливий судовий розгляд»	4

7	Тема 7. Практичне застосування положень ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя»	6
	Разом	30

Теми та план практичних занять для з.ф.н.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ План 7. Історія створення контрольних органів Європейської Суду з прав людини і основоположних свобод. 8. Організація і робота Європейського суду з прав людини. 9. Загальні положення провадження в Європейському суді з прав людини. Провадження у Великій палаті.	2
2	Тема 2. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання. План 7. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. Види висновків, які містяться у рішеннях Європейського суду з прав людини. Їх юридична сила. 8. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. 9. Загальна характеристика Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».	2
5	Тема 5. Практика застосування положень ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність» План 7. Сфера застосування ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. 8. Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5. 9. Арешт і затримання.	2
	Разом	6

7. Самостійна робота для д.ф.н.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ	4
2	Тема 2. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання.	4
3	Тема 3. Місце Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовій системі України та принципи її тлумачення	4
4	Тема 4. Практика застосування положень ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Заборона катувань».	4
5	Тема 5. Практика застосування ст. 5 положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність»	4
6	Тема 6. Практика застосування ст. 6 положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на справедливий судовий розгляд»	4
7	Тема 7. Практика застосування положень ст. 8 Європейської конвенції про	6

захист прав людини та основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя»	
Разом	30

Самостійна робота для з.ф.н.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ	11
2	Тема 2. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання.	11
3	Тема 3. Місце Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовій системі України та принципи її тлумачення	11
4	Тема 4. Практика застосування положень ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Заборона катувань».	11
5	Тема 5. Практика застосування ст. 5 положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на свободу та особисту недоторканність»	12
6	Тема 6. Практика застосування ст. 6 положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на справедливий судовий розгляд»	11
7	Тема 7. Практика застосування положень ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Право на повагу до приватного і сімейного життя»	11
	Разом	78

8. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

- 1.1. *Словесні:* розповідь, пояснення, бесіда (евристична і репродуктивна), лекція, робота з книгою (читання, переказ, складання плану, конспектування, опорних конспектів тощо).
- 1.2. *Наочні:* демонстрація, ілюстрація.
- 1.3. *Практичні:* практична робота.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання.

- 2.1. Аналітичний.
- 2.2. Методи синтезу.
- 2.3. Індуктивний метод.
- 2.4. Дедуктивний метод.
- 2.5. Трудуктивний метод.

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.

- 3.1. Проблемний (чи проблемно-інформаційний)
- 3.2. Частково-пошуковий (евристичний)
- 3.3. Репродуктивний
- 3.4. Пояснювально-демонстраційний

4. Активні методи навчання - використання технічних засобів навчання, диспути, круглі столи, ділові та рольові ігри, використання проблемних ситуацій, імітаційні методи навчання (побудовані на імітації майбутньої професійної діяльності), використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій.

5. Інтерактивні технології навчання - використання мультимедійних технологій, case-study (метод аналізу конкретних ситуацій), діалогове навчання, співробітництво студентів (кооперація).

9. Методи контролю

Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС

1. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)

2. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:

- рівень знань, продемонстрований на семінарських заняттях;
- активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
- експрес-контроль під час аудиторних занять;
- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
- написання рефератів;
- результати тестування;
- письмові завдання при проведенні контрольних робіт;
- виробничі ситуації.

3. Пряме врахування у підсумковій оцінці виконання студентом певного індивідуального завдання :

- навчально-дослідна робота;
- навчально-практичне дослідження із презентацією результатів тощо.

10. Розподіл балів, які отримують студенти (залік)

Поточне тестування та самостійна робота							С Р С	Разом за модулі та СРС	Атестація	Сума
Змістовий модуль 1 35 балів			Змістовий модуль 2 35 балів							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		85 (70+15)	15	100
12	12	11	8	9	9	9	15			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D		
60-68	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Практика Європейського Суду з прав людини Методичні вказівки щодо проведення семінарських занять. Суми, 2015 р., 24 с.
2. Навчально - методичний комплекс з дисципліни «Практика Європейського Суду з прав людини», СНАУ, 2015 рік.

12. Рекомендована література

Базова

1. "Precedent UA - 2017" [Текст] : науково-практичне видання / USAID; Українська Гельсінська спілка з прав людини. - Київ : КВІЦ, 2018. - 412 с.
2. Precedent UA - 2016 [Текст] : наукове видання / В. Лутковська [та ін.]. - Київ : КВІЦ, 2017. - 326 с.
3. Бущенко, Аркадій. Precedent UA - 2015 [Текст] : наукове видання / А. Бущенко, О. Сапожнікова, О. Шинкаренко ; Українська Гельсінська спілка з прав людини. - К. : КВІЦ, 2015. - 411 с.

4. Бушенко, Аркадій. *Precedent UA - 2015* [Текст] : наукове видання / А. Бушенко, О. Сапожнікова, О. Шинкаренко ; Українська Гельсінська спілка з прав людини. - К. : КВІЦ, 2015. - 411 с.
5. Головатий, Сергій. Про людські права [Текст] : лекції / С. Головатий. - Київ : Дух і літера, 2016. - 760 с
6. Гом'єн, Д. *Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини* [Текст] : путеводитель / Д. Гом'єн. - Львів : Кальварія, 2000.
7. Дудаш, Тамара Іванівна. *Практика європейського суду з прав людини* [Текст] : навчальний посібник / Т. І. Дудаш. - 2-е вид., змін. і доп. - К. : Правова єдність : Алерта, 2014, 2016.
8. Звернення до ЄС з прав людини/ автори-упорядники Р.О. Куйбіда, Т.В. Руда. Київ: *Справедливе правосуддя*, 2016. 76 с.
9. Кваліфікаційний (адвокатський) іспит: У 17 кн. Кн. 16. *Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод* [Текст] : навчальний посібник для осіб, які виявили бажання стати адвокатом / І. В. Караман, О. М. Дроздов, О. В. Дроздова ; наук. ред.: О. Д. Святоцький, Р. О. Стефанчук, О. М. Дроздов. - Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2017. - 208 с.
10. Комарова Т. В. *Юрисдикція суду Європейського Союзу* : монографія / Т. В. Комарова. - Х. : Право, 2010. - 360 с. - 1
11. Комарова, Т. В. *Юрисдикція суду Європейського Союзу* [Електронний ресурс] : монографія / Т. В. Комарова. - Х. : Право, 2010. - 360 с.
12. Манукян, Вячеслав Ішханович. *Страсбурзьке право. Європейський суд по правам человека. Право, практика, коментарій* [Текст] : научно-популярне издание / В. І. Манукян. - Харків : Право, 2017. - 600 с.
13. *Міжнародна хартія прав людини* [Текст] : збірник / ред. А. М. Шлепаков. - К. : Наукова думка, 1991.
14. *Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні: застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. Програма «Нове правосуддя»*, 2017 р.
15. *Посібник з європейського антидискримінаційного права*, Українське видання: ТОВ «К.І.С.», 2013. 196 с.
16. *Правові засади забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід*. Кн. 4 [Текст] = *Правовые способы обеспечения и защиты прав человека: отечественный и зарубежный опыт* = *Legal ways of promoting and protecting human rights: national and international experience* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції науковців, викладачів, аспірантів 10-11 квітня 2013 року / Східноукраїнський НУ ім В. Даля; Ін-т юриспруденції та міжнародного права. - Луганськ : СПЛІ Резніков В. С., 2013. - 236 с.
17. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. 2(11). 2013* [Текст] : офіційне видання перекладів рішень Європейського суду з прав людини. - К. : Міністерство юстиції України, 2013. - 238 с.
18. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. 3(12). 2013* [Текст] : офіційне видання перекладів рішень Європейського суду з прав людини. - К. : Міністерство юстиції України, 2013. - 239 с.
19. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. 4(13). 2013* [Текст] : офіційне видання перекладів рішень Європейського суду з прав людини. - К. : Міністерство юстиції України, 2013. - 239 с.
20. *Практика застосування європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стаття 6 та стаття 1 Першого Протоколу* [Текст] : практичний посібник / упор.: В. Я. Погребник, С. О. Кравцов. - Харків : Право, 2018. - 196 с. - 1
21. *Практика застосування європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стаття 6 та стаття 1 Першого Протоколу* [Текст] : практичний посібник / упор.: В. Я. Погребник, С. О. Кравцов. - Харків : Право, 2018. - 196 с.
22. Сенюта І.Я. *Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я*. Харків: Фактор, 2020. 192 с.
23. *Теорія та практика застосування конвенції про захист прав людини і основоположних свобод* [Текст] : компендіум / НЮУ ім. Я. Мудрого ; ред.: О. В. Сердюк, І. В. Яковюк. - Харків : Право, 2017. - 374 с. - 1

24. Фурса, С. Я. *Науково-практичний коментар до Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини"* [Текст] : науково-виробниче видання / С. Я. Фурса, С. І. Фурса. - К. : Видавець Фурса С.Я., 2007. - 52 с.

25. Шевчук, Станіслав. *Судовий захист прав людини. Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції* [Текст] : наукове видання / С. Шевчук. - 3-е вид. - Київ : Реферат, 2010. - 832 с.

Додаткова

1. *Вибрані рішення Європейського суду з прав людини: в 2-х т.* - К.: Фенікс, 2006.
2. *Вибрані справи Європейського суду з прав людини.* - К.:Фенікс, 2003. - Вип. І. - 288 с.
3. *Вибрані справи Європейського суду з прав людини. Випуск II.*-К.:Фенікс, 2004. - 273 с.
4. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. *Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування*: пер. з англ. - К.: АртЕк, 1997. - 624 с.
5. *Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст.* / за ред. О.Л. Жуковської. - К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2004.
6. *Європейський Суд по правам человека. Избранные решения: в 2 т.* - М.: НОРМА, 2000. - Т. 1 / председатель ред. коллегии - д. ю. н., проф. В.А. Туманов. - 856 с.
7. *Європейський Суд по правам человека. Избранные решения: в 2 т.* - М.: НОРМА, 2000. - Т. 2 / председатель ред. коллегии - д. ю. н., проф. В.А. Туманов. - 808 с.
8. *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: національна практика застосування в кримінальному судочинстві.* - К., 008. - 84 с.
9. *Рішення Європейського суду з прав людини: до характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі.* - 1999. - № 1.
10. *Сванідзе С. Ефективне розслідування фактів жорсткого поводження: керівні принципи застосування Європейських стандартів.* - К.: К.І.С., 2009. - 144 с.
11. *Заборона катування: Практика Європейського суду з прав людини.* - К.: Український Центр Правничих Студій, 2001. - 194 с.
12. Шевчук С. *Порівняльне прецедентне право з прав людини.* - К.: Реферат, 2002. - 344 с.
13. Шевчук С. *Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції.* - К.: Реферат, 2007.- 848 с.

Інформаційні ресурси

Інформаційно-ресурсний портал та бібліотека Української Правничої Фундації	http://www.ulf.net.ua
Рішення Українських Судів - Інформаційний портал Української Правничої Фундації	http://www.ukrcourt.org.ua
Центр антикорупційних досліджень та ініціатив в Україні	http://www.transparency.org.ua